

3.4 Denní a noční obyvatelstvo a funkční rytmy ve spádovém území obce Dolní Břežany

Počet obyvatel trvale i fakticky bydlících v území (mapový list 3.3) se mění v dlouhodobém vývoji vlivem přirozené změny a migrace. K proměnám počtu přítomného obyvatelstva však dochází i v kratších časových úsecích, v jednotlivých sezónách roku, v průběhu týdne či dne. Příčinou jsou krátkodobé formy mobility, jako rekreační pohyby nebo dojížd'ka za prací a službami, díky kterým přestává být pro některé účely jeden údaj o počtu obyvatel dostačující. Lidé, kteří v lokalitě bydlí, se v ní mohou nacházet jen v noci a přes den jsou "obyvateli" lokality jiné. Počet a struktura denního a nočního obyvatelstva se proto zpravidla liší (Guest, 1976). Nejvíce patrné jsou tyto proměny v Praze (Burcin a kol., 2008), avšak i její zázemí je v tomto ohledu velice dynamicky pulsuující systém vztahů. Například v oblastech druhého bydlení jsou rozdíly patrné mezi nočním obyvatelstvem v létě a zimě, o víkendu a ve všední den. V důsledku krátkodobých prostorových pohybů dochází k proměnám vzorce denního či týdenního využití jednotlivých lokalit. Hovoříme o rytmu lokalit, který v tomto kontextu odkazuje na neustále se proměňující počet a strukturu obyvatel, kde změny mají opakující se charakter (Pospíšilová, 2012). Struktura obyvatel podle důvodu výskytu v lokalitě a její proměnlivost závisí především na funkční struktuře lokality, počet přítomných obyvatel pak na významnosti dané funkce v systému osídlení a organizaci lokálního systému funkcí a vztahů.

Přítomné obyvatelstvo a jeho proměna poskytuje přesnější a užitečnější informace o dané lokalitě. Významnost sledování přítomného obyvatelstva a časových proměn se zvyšuje v závislosti na podílu nerezidenčních funkcí v území a na mobilitě obyvatel užívajících dané území. Existují přitom funkce, které přispívají spíše ke stabilitě, a jiné, které vyvolávají zvýšený puls lokální komunity. Každá funkce má přitom své rytmické vzorce, které se na sebe skládají a strukturují sociální i fyzické prostředí lokality (např. otevírací doba obchodů nebo jízdní řády rytmizují lidské aktivity). V námi sledovaném území se tomuto podrobněji věnoval Jakub Novák (2004).

Cílem mapového listu je ukázat důležité funkce ve spádovém území obce Dolní Břežany, které mají vliv na rytmické proměny oblasti, a představit rozdíl mezi denním a nočním obyvatelstvem a strukturou uživatelů v letním a zimním období. Statistická data pro zjišťování přítomného obyvatelstva nejsou dostatečná a vždy se musí přistoupit k expertním odhadům. Základním zdrojem dat je dojížd'ka do práce a do škol zjišťovaná v rámci Sčítání lidu, domů a bytů, která poskytuje informace o podstatné části denní mobility obyvatel. Pro nové SLDB 2011 nejsou tyto údaje zatím dostupné. Data o domácích a zahraničních turistech jsou zjišťována pouze na úrovni krajů a zahrnují pouze osoby, které přenocovaly v hromadném ubytovacím zařízení. O jiných typech uživatelů žádná statistická data nejsou. Relativně novým zdrojem informací jsou také data z mobilních telefonů (Novák, 2010).

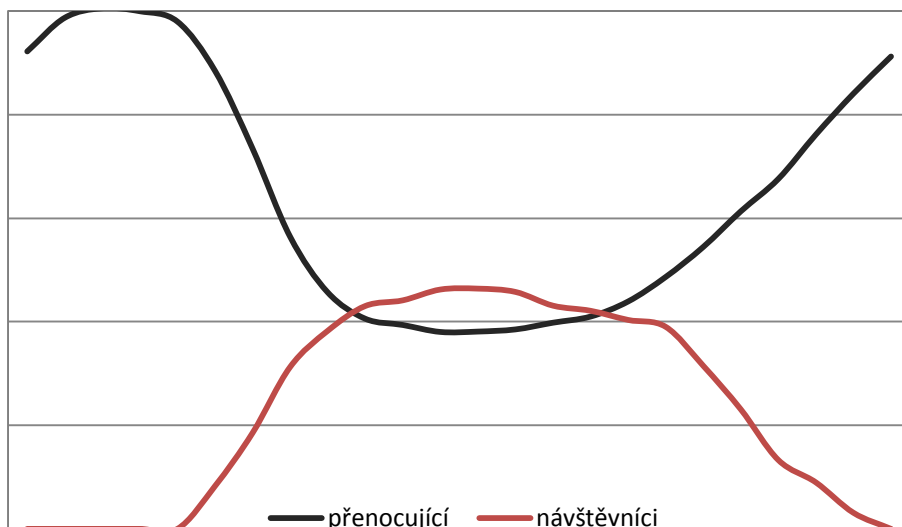
V mapovém listu byla využita data ROPIDu, informace získané z vlastního terénního šetření a ortofotomap poskytovaných agenturou CENIA. Základem odhadu denního a nočního obyvatelstva jsou data o obyvatelích s obvyklým bydlištěm ze SLDB 2011. Na základě starších statistických dat o dojížděcí do zaměstnání (SLDB 2001), dat z ČÚZK o počtu domů sloužících k druhému bydlení, předešlých výzkumů (např. Burcin a kol. 2008) a znalosti území byl pak podle jednotného vzorce (pro všechna katastrální území) odhadnut počet a struktura denního a nočního obyvatelstva v letním a zimním období. Jedná se o ideální maximální hodnoty, které v průběhu dne území zatěžují. Proto jsme do celkového výpočtu nezahrnuli například odjezdy obyvatel a pracujících na dovolené.

V mapovém listu jsou zobrazeny dva druhy vzájemně propojených informací. Hlavní mapa ukazuje důležité rytmizační funkce území, které ovlivňují proměňující se počet a strukturu přítomného obyvatelstva. Ve dvou kartodiagramech je pak vyobrazen odhad rozdílu mezi denním a nočním obyvatelstvem a struktury uživatelů. Rytmizátorů je v území více, soustředili jsme se však pouze na ty s výraznou rytmizační tendencí přispívající k větším denním proměnám obyvatelstva. Patří mezi ně školy, autobusové zastávky, parky a obslužné centrum v Dolních Břežanech. Zobrazené nerezidenční plochy jsou oblasti s větším počtem zaměstnavatelů nebo obslužnou funkcí.

Největší rozdíl mezi denním a nočním obyvatelstvem je v oblastech s dominantní rezidenční funkcí (Zlatníky, Libeň). Přes den zde dochází k poklesu počtu obyvatel vlivem vyjížděky za prací a do škol, která však není vyvažována žádnou formou dojížděky. Naopak nejmenší rozdíly jsou v katastrech s významnou pracovní nebo obslužnou funkcí (Dolní Břežany, Hodkovice), která má vliv na zvyšování denního obyvatelstva. V těchto oblastech se pak rozdíl mezi nočním a denním obyvatelstvem snižuje. Jiná situace nastává o víkendu, kdy je pracovní funkce potlačena, což je vidět na příkladu denní proměny obyvatelstva Dolních Břežan (viz obrázek 3.5 a obrázek 3.6). Na poměr denního a nočního obyvatelstva má naopak malý vliv rekreační funkce, která je ve sledovaném území spojena především s druhým bydlením. Významný podíl uživatelů druhého bydlení v letní sezóně je v katastrálním území Lhota (osady Jarov a Károv), dále v Ohrobcu a na Točné. Mezi rekreanty však patří také osoby, které přenocují v některém z ubytovacích zařízení, jaká nalezneme v Dolních Břežanech či Zlatníkách, nebo osoby, které tráví čas v parcích (Dolní Břežany, Točná) nebo u známých. V druhém případě jde o denní rekreanty, kteří zvyšují pouze počet denního obyvatelstva. Vedle dojíždějících za prací a do škol a rekreantů jsou součástí denní populace také další uživatelé služeb v oblasti nebo dojíždějící za nákupy. Jejich počet je těžko odhadnutelný, ve všech katastrech lze předpokládat jejich přítomnost, vysoký podíl z celkové denní populace je však pouze v Dolních Břežanech, kde vzniklo v letech 2009–2010 obslužné centrum s širokou nabídkou obchodů a služeb.

Každodenní proměny obyvatelstva jsou ovlivňovány i sezónním charakterem počasí. V mapovém listu je srovnání denní a noční populace v zimním a letním období, které má v daném území sice nepatrný vliv na poměr denního a nočního obyvatelstva, významně však ovlivňuje jeho strukturu, právě díky rekreační funkci přítomné v území v různých

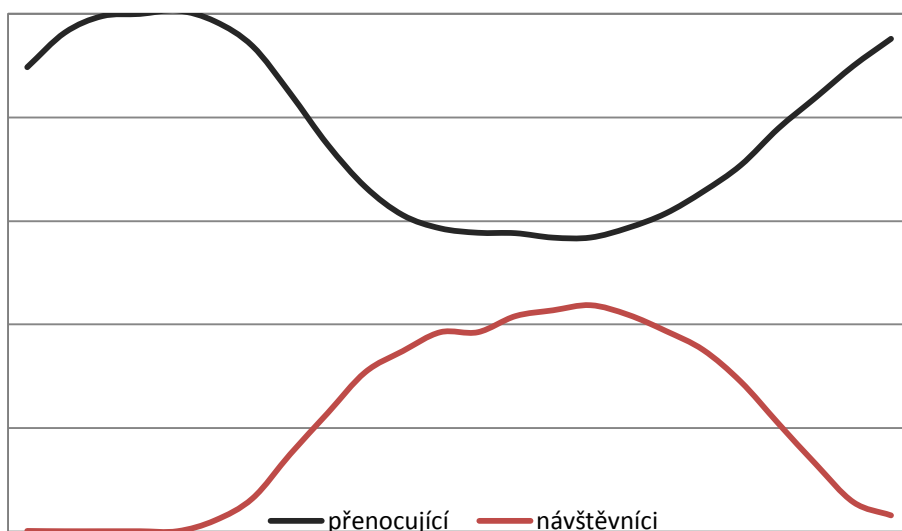
formách. Počet rekreatantů všech typů je nižší v zimní sezóně. V letní sezóně rekreatantů naopak přibývá, snižuje se však počet rezidentů i dojíždějících za prací z důvodu využívání rekreačních příležitostí mimo zájmové území.

Obrázek 3.5: Model přítomného obyvatelstva Dolních Břežan založený na zbytkových datech mobilních operátorů (pondělí až čtvrtek)

Poznámka: Hodnota 100 odpovídá velikosti přenocující populace ve 3:00.

Zdroj dat: CE-traffic, a.s.

Obrázek 3.6: Model přítomného obyvatelstva Dolních Břežan založený na zbytkových datech mobilních operátorů (sobota a neděle)

Poznámka: Hodnota 100 odpovídá velikosti přenocující populace ve 3:00.

Zdroj dat: CE-traffic, a.s.

Literatura:

- BURCIN, B., ČERMÁK, Z., DRBOHLAV, D., HAMPL, M., KUČERA, T. (2008): Faktické obyvatelstvo hlavního města Prahy. Výzkumná zpráva. Praha, Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje.
- GUEST, A. M. (1976): Nighttime and Daytime Populations of Large American Suburbs. *Urban Affairs Review*, 12, č. 1, s. 57–82.
- NOVÁK, J. (2004): Časoprostorová mobilita obyvatel a strukturované prostředí metropolitní oblasti. Diplomová práce. Praha, Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje.
- NOVÁK, J. (2010): Lokalizační data mobilních telefonů: možnosti využití v geografickém výzkumu. Dizertační práce. Praha, Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje.
- POSPÍŠILOVÁ, L. (2012): Denní rytmus lokalit pražského centra. In: Ouředníček, M., Temelová, J. eds.: Sociální proměny pražských čtvrtí. Praha, Academia, s. 136–158.

Zdroje dat:

- Databáze využití budov 2010. Praha, Český úřad zeměměřický a katastrální.
- Jízdní řády k 5. 4. 2012. Praha, ROPID – Regionální organizátor Pražské integrované dopravy.
- Národní geoportál INSPIRE. Praha, CENIA – Česká informační agentura životního prostředí.
- Sčítání lidu, domů a bytů 2001 – Dojížd'ka a vyjížd'ka. Praha, Český statistický úřad.
- Sčítání lidu, domů a bytů 2011. Praha, Český statistický úřad.
- Terénní šetření na Dolnobřežansku. Tým Urbánní a regionální laboratoře URRLab, studenti sociální geografie, květen – prosinec 2012.
- Zbytková signalizační data z mobilní sítě, 2012, Praha, CE-traffic, a.s.